

5 Ryhmäkeskeisyydestä moniarvoisuuteen: ryhmienvälinen reflektiivinen tieto

Christian Staerklé & Eva G.T. Green

Monikulttuurisissa yhteiskunnissa elävien etnisten vähemmistöjen ja enemmistöjen väliset suhteet ovat nykyisen sosiaalipsykologisen tutkimuksen ytimessä (Green & Staerklé 2013). Tässä artikkelissa luonnostelemme sosiaalisten representaatioiden teorian valossa lähestymistapaa etnisten suhteiden tutkimukseen. Perusväitteemme on, että etnisiin suhteisiin liittyvä ajattelu ja käyttäytyminen heijastavat yhteisiä, kulttuurisesti tarkentuvia uskomuksia näistä suhteista ja myös perustuvat näihin uskomuksiin. Tämän mukaisesti ihmisten asenteet ja käyttäytyminen - niin omaa ryhmäänsä kuin muitakin ryhmiä kohtaan - tulee ymmärtää vallitsevien yhteisten uskomusten eli etnisiä suhteita ja ryhmien eroja koskevien maallikkoteorioiden taustaa vasten (ks. Vala 2013, joka myös esittää rasmin sosiaalisena teoriana). Ylipäänsä yksilöiden ilmaiset etniset asenteet, kuten ennakkoluuloisuus, maahanmuuton kokeminen uhkana ja suhtautuminen monikulttuurisuuteen, voidaan nyt nähdä yhteydessä laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin, joiden kautta ryhmät pyrkivät saamaan etnisiä suhteita koskevan äänensä kuuluviin.

Väitämme tässä artikkelissa, että etnisiä suhteita koskevat maallikkoteoriat voidaan järjestää mielekkäästi niiden reflektiivisyyden tason mukaan. Pyrimme siis yhdistämään Pirttilä-Backmanin implisiittisten epistemologioiden ja reflektiivisen arvioinnin parissa tekemän työn

(Pirttilä-Backman 1993; Pirttilä-Backman & Kajanne 2001) sosiaalisten representaatioiden teorian uusiin kehityssuuntiin sekä ryhmien välisen asenteiden ja etnisten suhteiden tutkimukseen.

Aluksi luonnostelemme lyhyesti reflektiivisen arvioinnin mallin (King & Kitchener 2002), johon suuri osa suomalaista implisiittisten epistemologioiden tutkimusta perustuu. Tässä yhteydessä tarkastelemme reflektiivisyyden, ryhmienvälisen suhteiden ja sosiaalisten representaatioiden suhdetta ja kuvaamme etnisten ryhmien välisiä suhteita niiden reflektiivisyyden tason mukaan. Toiseksi suhteutamme reflektiivisen ja ei-reflektiivisen ajattelun vähemmistö- ja enemmistöasemiin ja esitämme ryhmienvälisessä viestinnässä vallitsevien käytäntöjen olevan kiinteässä yhteydessä etnisten ryhmien välisen suhteiden reflektiivisyyden eri tasoihin.

Reflektiivisen arvioinnin malli ja sosiaaliset representaatiot

Reflektiivisen arvioinnin malli on implisiittisten epistemologioiden yleinen malli, joka pyrkii kuvaamaan ajattelun kehittymistä nuoruudesta aikuisuuteen. Malli kuvaa episteemisten oletusten muutosten vaikutusta arvioivien tai reflektiivisten ajattelutaitojen kehitykseen. Malli analysoi suurimmaksi osaksi yksilöiden välisiä eroja ja ajattelutapojen yksilöllistä kehitystä. Laadullisesti erilaiset tiedon tyypit seuraavat toisiaan kehityksen myötä, alkaen ei-reflektiivisistä, välittömistä muodoista ja päätyen yhä reflektiivisempiin, korkeampitasoisiin tiedon muotoihin. Sellaisenaan malli muistuttaa muita kehitystasoteorioita kuten Piaget'n kognitiivisen kehityksen teoriaa tai Kohlbergin moraalikehityksen teoriaa. Pirttilä-Backman (1993) on kehittänyt implisiittisten epistemologioiden ja sosiaalisten representaatioiden teorian välistä suhdetta nojaten erityisesti sosiaalisten representaatioiden teoriassa keskeiseen asiantuntijan ja maallikon tiedon väliseen eroon. Hän soveltaa tutkimuksissaan maallikkoepistemologia-mallia myös dilemmaattisia yhteiskunnallisia kysymyksiä, kuten ruokaa ja lisäänteitä sekä ihmisen evoluutiota, koskeviin kiistoihin (Pirttilä-Backman & Kajanne 2001).

Reflektiivisen arvioinnin mallissa ensimmäinen taso edustaa ehdotonta välittömyyttä ja konkreettisuutta, jolloin havaitun ja todeksi

uskotun välillä on suora yhteys. Toisella tasolla tieto on ehdottoman varmaa ja yksilöt erottavat todet uskomukset epätosista, ja viittaavat siten vastakkaisiin uskomuksiin todellisuudesta. Yksilöt saattavat seurata totuuden tuntijoiksi uskomiin epistemisiä auktoriteetteja (esimerkiksi opettajia, poliitikkoja tai tieteellisiä asiantuntijoita) pystyäkseen päättämään, onko väite tai käsitys totta vai ei. Kolmatta tasoa luonnehtii tilapäinen epävarmuus oikeasta tiedosta, jolloin ihmiset uskovat ehdottoman totuuden vielä todennäköisesti paljastuvan. Neljännellä tasolla tieto muuttuu epävarmaksi, mutta sen ei vielä nähdä riippuvan kontekstista, jossa se on kehitetty. Aito reflektiivisyys alkaa viidennellä tasolla, kun yksilöt ymmärtävät tiedon kontekstuaalisen luonteen ja ajattelevat erilaisten arviointisääntöjen pätevän eri sosiaalisissa ja normatiivisissa konteksteissa. Kuudennella tasolla erilaisia normatiivisia konteksteja verrataan toisiinsa ja yksilöt saattavat esittää perusteluja kunkin kontekstin paremmuudelle tai huonommuudelle. Seitsemännellä ja ylimmällä tasolla yksilöt kykenevät arvioimaan tietonsa perusolettamuksia ja kriittisesti myötävaikuttamaan uuden tiedon muodostumiseen yhdistämällä näkökulmia sekä esittämään perusteltuja näkemyksiä eri tietojärjestelmien totuusarvosta.

Artikkelimme luovan vapauden turvin sovellamme mallin kehityksellisiä peruseräiteitä etnisten suhteiden sosiaalisiin representaatioihin, erityisesti kansallisten valtaenemmistöjen ja etnisten vähemmistöjen välisten suhteiden representaatioihin kansallisessa kontekstissa. Perusolettamuksemme on, että näitä enemmistö-vähemmistösuhteita jäsentävät reflektiivisyydeltään vaihtelevat sosiaaliset representaatiot. Nämä representaatiot määräävät sen, kuinka yksilöt itse ajattelevat itsestään, kuinka he näkevät toisensa ja kuinka he kohtelevat toisiaan. Toisin sanoen yksilöt toimivat enemmän tai vähemmän reflektiivisten implisiittisten epistemologioiden varassa ajatellessaan ja toimiessaan etnisten suhteiden piirissä. Poliitiikan ja yleisen mielipiteen kiistelyissä paljastuu nyky-yhteiskuntien etnisiä suhteita koskevien mallien moninaisuus: koko skaala puhtaasta, yksinkertaisesta vähemmistön eristämistavoiteesta aina ei-toivottujen maahanmuuttajien tuottamaan uhkaan ja lopulta eheyttävään monikulttuurisuuteen asti.

Implisiittisten epistemologioiden ja sosiaalisten representaatioiden teorian rajankäynnistä seuraa kaksi huomattavaa etua. Ensinnäkin

sosiaalisten representaatioiden lähestymistapa täsmentää yksilöiden päätöksenteon perustana olevan tiedon *sisällön* ja tuo näin sosiaalisen sisällön yleisiin kognitiivisiin prosesseihin (Doise & Staerklé 2002). Samalla kun reflektiivisen arvioinnin malli keskittyy yleisesti toden tai epätoden tiedon subjektiiviseen konstruointiin, tämä toden tiedon etsintä muuttuu merkitykseltään kun sitä sovelletaan nimenomaan etnisiä suhteita koskevaan tietoon. Tässä kontekstissa todesta tiedosta tulee ryhmäkäsitys, joka viittaa niihin tapoihin, joilla sosiaaliset ryhmät kehittävät normeja, arvoja ja subjektiivista tietoa itsestään ja muista ryhmistä. Reflektiivisen arvioinnin mallin kehitystasot muuttuvat näin yhteiskunnalliseksi ryhmienvälisen reflektiivisyyden malliksi. Malli kuvaa sitä, kuinka ryhmät kehittävätkin enemmän tai vähemmän reflektiivisiä representaatioita, joiden avulla ne määrittelevät sosiaaliset identiteettinsä.

Sosiaalisten representaatioiden lähestymistavan mukaisesti tieto on luonteeltaan sosiaalista kun se kehittyy ryhmienvälisen suhteiden kontekstissa ja ryhmän jäsenet jakavat sen eriaistisesti. Sisäryhmän tietoon voi esimerkiksi sisältyä representaatioita ryhmän historiasta, myyteistä, rituaaleista, symboleista, tavoista ja perinteistä, sisäryhmästereotyyppioista ja yleisemmin maallikkoteorioita tämän ryhmän jäsenyyden merkityksestä. Ulkoryhmätieto viittaa puolestaan havaintoihin ulkoryhmän normeista ja stereotyyppiin ulkoryhmämielikuviin. Lisäksi ryhmiin perustuvaan tietoon sisältyy maallikkoteorioita ryhmien välisistä eroista, kuten teorioita, jotka puoltavat yhden ryhmän ylivaltaa muihin ryhmiin nähden (esim. rasismi tai nationalismi). Kaiken kaikkiaan nämä ryhmä koskevan tiedon eri tyypit rakentavat ryhmien asemaa ja identiteettiä ja siten laajempaa representaatioverkostoa (Duveen 2001).

Toiseksi lähestymällä sosiaalisten representaatioiden teorian kautta reflektiivisen tiedon tutkimusta seuraa, että etnisiä suhteita käsitteleviä maallikkoteorioita *viestitään* sosiaalisina representaatioina yhteiskunnassa. Koska etnisiä suhteita kuvaavilla malleilla on yhteiskunnallinen ja poliittinen merkityksensä, sosiaaliset toimijat – esimerkiksi poliittiset puolueet, painostusryhmät ja kansalaisyhteiskuntaryhjästöt – levittävät aktiivisesti ja strategisesti oman kantansa mukaisia representaatioita. Tämä representaatioiden kentällä käytävä ”symbolinen taistelu” pyrkii taivut-

telemaan kansalaisia tietyn etnisiä suhteita kuvaavan representaation kannattajiksi.

On kiinnostavaa, että sosiaalisten representaatioiden tutkimus on viime aikoina taipunut yhä enemmän analysoimaan etnisten suhteiden riippuvuutta reflektiivisestä ajattelusta (Gillespie 2008; Sammut & Bauer 2011; Sammut & Gaskell 2010). Utta kiinnostusta reflektiivisyyttä kohtaan voi selittää se, että etnisten ryhmien erojen psykologinen käsittely monikulttuurisissa yhteiskunnissa edellyttää eritasoista reflektiivisyyttä. Ei-reflektiivisissä tarkastelutavoissa erot nähdään ego-sentrisestä tai ryhmäkeskeisestä näkökulmasta, ja ne yhdistetään todennäköisesti myönteisesti arvioitujen sisäryhmän ja kielteisesti arvioitujen ulkoryhmien väliseen jäykkään vastakkainasetteluun. Reflektiivisemmissä näkemyksissä ryhmienvälisiä eroja tarkastellaan puolestaan niiden historiallisen kehityksen kontekstissa, ja ryhmienvälisen perspektiivin omaksuminen tekee mahdolliseksi muiden ryhmien aseman ymmärtämisen. Tällainen lähestymistapa alleviivaa tarvetta teoretisoida eron representaatioita, joiden avulla kyettäisiin selittämään yksilöiden eri tapoja käsitellä nykyajan pluralismia (Gillespie 2008). Eräässä mielessä Pirttilä-Backman on siis tämän tieteellisen kehityksen edelläkävijä väittäessään jo vuosia sitten, että sosiaalisten representaatioiden lähestymistapa hyötyisi tällaisesta soveltamisesta.

Seuraavassa kappaleessa luonnostellaan reflektiivisen arvioinnin mallin ryhmienvälisestä tulkintaa täsmentämällä kuinka vaihtelevat reflektiivisyystasot luonnehtivat erilaisia etnisten suhteiden representaatioita.

Ryhmienvälinen näkemys reflektiivisestä tiedosta

Sen sijaan että pyrkisimme osoittamaan aukottoman vastaavuuden reflektiivisen arvioinnin mallin ja etnisten ryhmien suhteita koskevan jaetun tiedon välille, pyrimmekin kuvailemaan tällaista tietoa laajemmin, korkeampaan ja matalampaan reflektiivisyyteen liittyvänä. Reflektiivisen ajattelun yleisperiaate viittaa kykyyn ja motivaatioon ottaa toisen ihmisen näkökulma (Mead 1934). Tämä perspektiivin- tai roolinotto kyky merkitsee sitä, että yksilöt kykenevät ja ovat motivoituneita ymmärtämään ja vertailemaan kahta (tai useampaa) näkökulmaa keskenään. Etnisten suhteiden kontekstissa nämä näkökulmat viittaavat

ryhmien omaa sisäryhmää ja yhtä tai useampaa ulkoryhmää koskevaan tietoon.

Näin ollen reflektiivisyyden puute viittaa ajatteluun, johon ei liity kykyä tai motivaatiota omaksua toisen ryhmän näkökulma. Ajattelua ohjaa yksi ainoa viitekehys, nimittäin sisäryhmän normit. Tästä seuraa, että ulkoryhmät koetaan ja niitä arvioidaan sen mukaan kuin ne poikkeavat tai etääntyvät sisäryhmän normeista (Mummendey & Wenzel 1999). Ulkoryhmiä koskevalla tiedolla on identiteettiä luova ja lujittava vaikutus, koska sisäryhmän identiteetti rakentuu ulkoryhmäidentiteettien vastakohtana (Staerklé 2013).

Yleisesti ottaen reflektiivisyyden puute liittyy siis sisäryhmäkeskisyyteen, jossa sisäryhmän normeja ja arvoja pidetään moraalisesti arvokkaampina kuin ulkoryhmän normeja ja arvoja. Ulkoryhmiin suhtaudutaan pääasiassa epäluuloisesti, koska ne voivat edustaa sekä mahdollista vaaraa että alemmuutta. Reflektiivisyyden puute perustuu sisäryhmän ainutlaatuisen normatiiviseen vertauskohtaan (so. ”ainoan totuuteen”) ja sen seurauksena vihamielisiä ulkoryhmärepresentaatioita rakennetaan niin, että ne palvelevat myönteisen sisäryhmäidentiteetin lujittamista ja säilymistä. Nationalismi ja kolonialistinen ajattelu voivat olla esimerkkejä tällaisesta ajattelusta, jota leimaa varmuus länsimaiden paremmuudesta ja usko itämaisten arvojen täydellisestä vastakkaisuudesta läntisiin rationaalisuuden ja individualismin arvoihin verrattuna. Orientalismia käsittelevässä kirjassaan Edward Said (1978) on kuvannut länsimaista taipumusta pitää ”orientaalisia” kulttuureita takapajuisina ja länsimaisen valistuksen tarpeessa olevina. Tällaiset näkemykset nousevat pinnalle säännöllisin väliajoin kulturalististen argumenttien muodossa, joissa länsimaiset kristityt kulttuurit kuvataan sisäisesti muita, erityisesti islamilaisia kulttuureita, parempina. Samanlainen etnisiä suhteista puuttuvan reflektiivisyyden piirre on voimakas taipumus homogenisoida ja yliyleistää ulkoryhmien stereotyyppisiä ryhmäominaisuuksia, samoin kuin taipumus vahvistaa sisäryhmän tietoa ja ylemmyyttä käsittelemällä valikoivasti ulkoryhmiä koskevaa informaatiota.

Äärimuodossaan reflektiivisyyden puute johtaa täydelliseen vihamielisyyteen ja ehdottomaan etnosentrismiin, jolloin ”meidän” ja ”heidän” välillä on läpäisemättömät rajat, joista ei voi neuvotella. Sisäryhmän arvoja ja normeja pidetään ainoana oikeina, ainoana ”tosi-

na” tai jopa ainoina mahdollisina. Silloin (vähemmistö-) ulkoryhmiltä joko kielletään oikeus omiin normeihin ja arvoihin, tai niiden jäsenet suljetaan ihmisten moraalisen yhteisön ulkopuolelle, kuten etnisiä ulkoryhmiä epäinhimillistävissä representaatioissa tapahtuu. Kun ei ole lainkaan etäisyyttä omaan asemaan (eli reflektiivisyyttä), ei mikään empiirinen todistusaineisto (mukaan lukien suora kontakti ja etnisten ryhmien kohtaaminen) pysty horjuttamaan tätä tunnetta sisäryhmän ehdottomasta totuudesta. Tällaisten dogmaattisen varmojen suoja-prosessien olemassaolon on osoittanut Deconchy (1990) kuvatessaan puhdasoppisten ryhmien (esimerkiksi uskonlahkojen tai ääri-ryhmien) pitäytymistä uskomuksissaan silloinkin kun vakuuttava todistusaineisto puhuu niitä vastaan. Kun ryhmien uskomuksia haastetaan, ryhmät suojelevat perususkomuksiaan vahvistamalla oman oppinsa ylivoimaisuutta ja säätelemällä tiukasti jäsenyyttään. Tällainen ajattelu on tyypillistä rodullisen ylivoimaisuuden teorioille, jotka nykyisin ovat menettäneet kaiken tieteellisen uskottavuutensa, mutta joihin radikaalipiirit saattavat silti vedota, esimerkiksi ”valkoisten” paremmuuden tai äärioikeistoliikkeiden asiaa ajaessaan. Erittäin ei-reflektiiviset, dogmaattiset näkemykset esiintyvätkin todennäköisimmin tiukasti organisoituneissa ääri- ja fundamentalistiryhmissä, joita määrittelee yhteinen, vahvojen johtajien ja näennäistieteellisten asiantuntijoiden levittämä usko sisäryhmän ylivoimaisuuteen.

Lievemmissä reflektiivisyyden puutoksen muodoissa sisäryhmäkeskeisyys hellittää ehdotonta otettaan. Tällöin myös sisäryhmän identiteetti voi kehittyä ja muuttua. Yksilöt toteavat, että sisäryhmän normeja voidaan parantaa, jolloin he saattavat ryhtyä kohtuullisesti arvioimaan sisäryhmänormeja (esimerkiksi rakentavan isänmaallisuuden nimissä). Suhde ulkoryhmiin muuttuu myönteisemmäksi ja jopa ulkoryhmien hyötymistä sisäryhmien normeista aletaan pitää mahdollisena.

Reflektiivisyys etnisten ryhmien välisissä suhteissa sisältää perspektiivinottoa ja edellyttää kykyä ja motivaatiota verrata kahta tai useampaa ryhmänormistoa toisiinsa. Näin ollen ajattelu muuttuu mutkikkaammaksi ja vaatii enemmän vaivaa, koska ihmisten on ohjaututtava vähintään kahden lähtökohtaisesti tasa-arvoisen tai yhtä legitimiin normiitekehysten mukaan. Havaitut ulkoryhmän normit eivät enää ole pelkkä sisäryhmän normien vastakohta, kuten ne ovat reflektiivisyy-

den puuttuessa. Sisäryhmän ja ulkoryhmän normit ovat moraalisesti samanarvoisia ja niitä voidaan verrata toisiinsa. Yksilöt huomaavat, että ulkoryhmän jäseniä ei voi arvioida vain sisäryhmän normien perusteella, sillä sisäryhmän normit saattavat olla asiaankuulumattomia tai ulkoryhmän jäsenten arviointiin soveltumattomia. Esimerkiksi muslimien huntua siedetään, kun sitä ei enää nähdä länsimaisin silmin miehisen ylivallan ja naisten sorron symbolina. Sisäryhmän normit eivät enää ole luonnostaan parempia kuin ulkoryhmän normit, joita voidaan alkaa suvaita, vaikka ryhmän jäsenet olisivatkin niistä eri mieltä. Ryhmien välinen erilaisuus muuttuu oikeutetuksi ja tätä ulkoryhmän normien oikeuttamista voidaan pitää toiseuden reflektiivisen tiedostamisen ensiaskeleena (Licata ym. 2011). Yksilöt havaitsevat todennäköisemmin ulkoryhmissä esiintyvän heterogeenisyyttä ja pidättäytyvät yleistämstä stereotyyppisiä ominaisuuksia koko ryhmää koskeviksi.

Monikulttuurisuus etnisten ryhmien välisiä suhteita ohjaavana periaatteena perustuu tähän ryhmienvälisen reflektiivisyyden periaatteen. Reflektiivinen ajattelu ylittää ryhmien väliset rajat ja siinä voidaan tiedostaa erilaisuuteen ja toiseuteen sisältyvä arvo. Ryhmäeroja pidetään välttämättöminä ja oikeutettuina, sekä sosiaalisen muutoksen ja innovaation mahdollistajina. Sisäryhmän normien käyttö toiminnan ja arvioinnin perustana on oikeutettua tiettyjen normikontekstien ja niiden erityissäntöjen yhteydessä. Yksilöt vaikuttavat ratkaisevasti uusien normien muodostumiseen yhdistäessään näkökulmia ja esittäessään perusteltuja vaatimuksia sisä- ja ulkoryhmänormien oikeutukselle tietyssä kontekstissa.

Ryhmien välisen kontaktin tutkimus vahvistaa reflektiivisen perspektiivinoton keskeisyyden myönteisissä ryhmienvälisissä suhteissa, ainakin enemmistöjen kannalta (ks. Wright & Baray 2012). Tutkimus on monin tavoin osoittanut, että kontaktien enemmistöille myönteiset vaikutukset perustuvat suureksi osaksi perspektiivinottoon (Brown & Hewstone 2005). Varsinkin ryhmienvälisen ystävyys-suhteiden muodostama läheinen kontakti edistää perspektiivinottoa. Vieraan etnisen ryhmän jäsenen perspektiivin ottaminen edistää empatiaa (eli kykyä kuvitella kuinka tämä henkilö tuntee tai kokee tilanteen), joka puolestaan kasvattaa myönteisiä asenteita tätä henkilöä kohtaan. Yksilöä kohtaan tunnettu empatia voi yleistyä myönteiseksi asenteiksi ja teoiksi koko

etnistä ulkoryhmää kohtaan. Perspektiivin otto ja empatia lisääntyvät myös kun yksilöt saavat tietää, että heidän ystävillään on etnisiin ulkoryhmiin kuuluvia ystäviä (jatkokontakti) tai kun media välittää heille tietoa muiden sisäryhmän jäsenten ystävyyssuhteista ulkoryhmäläisten kanssa (epäsuora kontakti). Kaikki nämä tulokset yhdessä osoittavat, että oikeissa olosuhteissa tapahtuva ryhmienvälinen kontakti lisää halukkuutta perspektiivinottoon ja näin ollen ulkoryhmien sosiaalisten representaatioiden reflektiiviseen käsittelyyn. Niinpä reflektiivisyys onkin ryhmienvälisen kontaktin onnistumiselle keskeinen vaatimus.

Kaiken kaikkiaan tutkimus viittaa ensinnäkin vahvaan yhteyteen reflektiivisyyden puutteen ja ryhmienvälisen asenteiden kielteisyyden välillä, ja toiseksi myös reflektiivisyyden ja myönteisten ryhmienvälisen asenteiden välillä (Batson & Ahmad 2009; Galinsky & Moskowitz 2000). Tämä on tuskin yllättävää, kun otetaan huomioon kuinka paljon toiseuden tiedostaminen ja samalla ennakkoluuloisuuden puute edellyttävät jotakin reflektiivisyyden ja perspektiivinoton muotoa. Vaikka olisikin houkuttelevaa ajatella, että reflektiivisyyden kasvu välttämättä johtaisi ryhmienvälisen suhteiden paranemiseen, näkemys on luultavasti liian yksinkertainen. Ensinnäkään reflektiivisyyden puute ei välttämättä johda kielteisiin seurauksiin ryhmienvälisissä suhteissa, koska sisäryhmän normeihin pohjautuva ajattelu ja käyttäytyminen eivät automaattisesti merkitse ulkoryhmävihamielisyyttä (Brewer 1999). Siitä huolimatta, että sisäryhmän normeihin todennäköisesti liittyy jonkinlaista sisäryhmän ylemmyyttä (sosiaalisen identiteetin teorias- sa kuvattujen positiivista sosiaalista identiteettiä motivoivien syiden vuoksi), on myös mahdollista, että sisäryhmän normeihin kuuluu suvaitsevaisuutta ja avomielisyyttä. Jälkimmäisessä tapauksessa myös ei-reflektiivisellä ajattelulla voi olla myönteisiä ryhmienvälisiä seurauksia. Vastaavasti reflektiivinen perspektiivinotto ei myöskään takaa myönteisiä seurauksia ryhmien välille. Kilpailukonteksteissa erityisesti kilpailevien ryhmien perspektiivin omaksuminen voi lisätä kyynistä ja vihamielistä asennoitumista (Epley ym. 2006). Sisäryhmän jäsenet eivät ehkä pidä siitä, minkä he uskovat olevan ulkoryhmän perspektiiviä, vaan kokevat ulkoryhmän taholta vihamielisiä ja moraalittomia aikeita. Yksilöt saattavat pelätä ulkoryhmän käyttävän heitä hyväkseen,

ja tällöin reflektiivisyys lisää pikemmin kuin vähentää ryhmien välistä vihamielisyyttä (Miller 1999).

Reflektiivisyydessä on toinenkin mahdollinen varjopuoli, sillä perspektiivien yhteentörmäyksestä saattaa kehittyä ryhmien välinen konflikti. Reflektiivisyyden lisääntyessä yksilöt tulevat tietoisiksi normien kilpailevasta luonteesta ja ymmärtävät sisäryhmässä ilmenevän normeja koskevan erimielisyyden olevan oikeutettua. Reflektiivisyys on siis edellytys sellaiselle poliittiselle keskustelulle ja pohdinnalle, jossa erilaiset sisäryhmän osat taistelevat keskenään etnisten ryhmien representaatioiden välisestä valta-asemasta. Tämä kiistely voi kuitenkin muuttua vihamieliseksi ja hyökkääväksi yhteenotoksi, kun ryhmien asemat eivät enää sovi yhteen ja yhteisten ratkaisujen etsiminen käy mahdottomaksi.

Ryhmienvälinen viestintä, reflektiivisyys ja etniset suhteet

Yksittäiset ryhmän jäsenet eivät keksi ryhmän yhteistä tietoa, vaan se kehittyy ryhmien viestintäprosesseissa. Sen tähden sosiaalisten representaatioiden teoria painottaa sitä, kuinka representaatioita viestitään yhteiskunnassa. Representaatioiden viestintä tapahtuu sekä ihmisten välillä, suoraan ryhmän jäseneltä toiselle, että epäsuorasti tiedotusvälineiden avulla, jolloin auktoriteetit ja painostusryhmät pyrkivät levittämään representaatioita väestön keskuuteen (Staerklé ym. 2011).

Moscovicin (1961/2008) esittämä klassinen kolmen viestintätavan – diffuusion, levittämisen ja propagandan – erottelu vaikuttaa hyödylliseltä viestintätapojen integroimiseksi reflektiivisyyden tasojen kanssa. Moscovicin alkuperäisen näkemyksen mukaan jokainen kolmesta tavasta liittyi tiettyyn tiedon muotoon: irralliset ja vaihtelevat mielipiteet olivat tyypillinen *diffuusion* tietomuoto, tiukempia asenteita ilmeni tyypillisesti *levittämisen* yhteydessä, kun taas *propagandan* tyypilliset viestintävälineet olivat jäykkiä stereotyyppioita.

Luokittelun on viime aikoina ottanut käyttöön sosiaalisten representaatioiden teorian dialoginen suuntaus (Gillespie 2008; Sammut & Bauer 2011; Sammut & Gaskell 2010), joka pyrkii selvittämään kulttuurienvälisissä kohtaamisissa esiintyviä erityyppisiä representaatioita. Tämän näkemyksen mukaan eri viestintämuotojen avoimuus muille

representaatioille on eritasoista. *Diffuusion* kuvataan olevan suljettu, monologinen ja ei-reflektiivinen viestintäjärjestelmä, jossa ei ole eroavien tai kilpailevien näkemysten mahdollisuutta. *Levittämiseen* perustuvaan viestintään sisältyy mahdollisuus vuoropuheluun muiden representaatioiden kanssa samalla kun pidetään kiinni tavoitteesta korostaa omaa paremmuutta muihin representaatioihin nähden. *Propaganda* viestintätapana perustuu puolestaan ristiriitaan ja kilpailuasetelmaan muiden representaatioiden kanssa, mutta samalla se saattaa olla myös ”metaloginen” koska se kyseenalaistaa oman totuusarvonsa ja pitää mahdollisena, että muut representaatiot saattavatkin olla enemmän oikeassa kuin sen itsensä ajama kanta. Niinpä onkin melko ironista, että tämä ristiriitaan perustuva malli on ainoa viestintätapa, jolla on reflektiivistä potentiaalia, koska sen sijaan, että se pitäisi eron ylittämistä ja näkemysten moninaisuuden arvostamista uhkana sisäryhmän identiteetille, se pitää sitä sosiaalisena vahvuutena.

Mallin soveltaminen ryhmienväliseen viestintään edellyttää, että etnisten vähemmistöjen ja enemmistöjen välillä vallitsevat eriarvoiset valtasuhteet otetaan huomioon. Suurimmassa osassa maailman maita etnisillä enemmistöillä on korkeampi status kuin vähemmistöillä riippumatta siitä, ovatko vähemmistöt maassa asuvia, alkuperäisiä vai maahan muuttaneita (Staerklé ym. 2010). Enemmistöt edustavat kansallisvaltion ydinryhmiä, jotka pitävät yleensä valtaa valtion instituutioissa, kun taas vähemmistöryhmät kamppailevat niin kansalais-, yhteiskunnallis- ja poliittisistakin oikeuksistaan. Vaikka tästä kaavasta onkin lukuisia poikkeuksia, on enemmistöjen ja vähemmistöjen välinen suhde perustavan epäsymmetrinen siten, että enemmistöt hallitsevat suhteettoman suurta osaa yhteiskunnan valta-aseamista ja syrjivät vähemmistöjä, kun taas vähemmistöt useimmiten joutuvat alaisasemiin ja kokevat syrjintää. Tästä seuraa paitsi se, että vähemmistöjen ja enemmistöjen representaatiot etnisten ryhmien välisistä suhteista ovat keskenään erilaiset, myös se, että vähemmistöt ja enemmistöt käyttävät erilaisia strategioita representaatioidensa levittämiseksi.

Esitämme siis ryhmienvälisen viestintätapojen mallin, joka käsittelee enemmistöjen ja vähemmistöjen käyttämiä strategisia päämääräsuuntautuneita representaatioiden viestintätapoja (Staerklé 2014). Malliimme sisältyy yleinen analogia viestintätapojen ja reflektiivisyy-

den tasojen välillä: Enemmistöjen ensisijaisesti *levittämällä* viestimä sisältö on ei-reflektiivistä tietoa, kun taas reflektiivistä tietoa viestivät etenkin vähemmistöt *propagandan* avulla. Tämä on tietenkin vain väljä yleistys, jonka monista poikkeuksista mainitsemme pian muutamia. Näkemysemme mukaan *diffuusio* toimii ilman strategisia tavoitteita ja on suuntautunut pääasiassa luomaan yksimielistä ”tervettä järkeä”, jonka varassa arkipäivän viestintä tapahtuu – maallikkoajattelulle tyyppillinen viestintämuoto. Koska diffuusioilla ei ole kuin seuraajan rooli etnisiä ryhmiä koskevien representaatioiden strategisessa leviämisessä, emme käsittele sitä tämän enempää.

Levittäminen on enemmistöjen suosima strategia, jonka tavoitteena on luoda vahvaan yksimielisyyteen perustuva representaatio ja siten ylläpitää tai laajentaa enemmistöjen valta-asemaa yhteiskunnassa (ks. Glasser & Salmon 1995). Levittämisen pääperiaate on ei-reflektiivisen ”ainoan totuuden” aktiivinen kylvö ja muiden näkökulmien huomiotta jättäminen. Levittäminen on strategista ja päämääräsuuntautunutta, koska se pyrkii vakuuttamaan ihmisiä näkemyksestä, joka esitetään varmana ja ainoana oikeutettuna, järkevänä tai mahdollisena. Se painottaa ei-reflektiivisen tiedon ja ryhmän johtajia ja muita jäseniä kohtaan tunnetun konformisuuden eli yhdenmukaisuuden välistä yhteyttä. Levittämisen avulla kansalliset enemmistöt voivat esimerkiksi kylvää nationalistisia ja etnosentrisiä näkemyksiä. Tämä viestintätapa pyrkii levittämään johdonmukaista tapaa tarkastella asiaa ja haihduttamaan kaikki siihen kohdistuvat epäilykset ja epävarmuudet. Käytössään sillä on usein hienovaraisia viestintäkeinoja, joilla voidaan nostaa tietty representaatio vallitsevaksi ja kansalaisten enemmistön silmissä subjektiivisesti päteväksi. Kyseessä on prosessi, joka nimenomaan välttää perspektiivin ottamista, ja päinvastoin pakottaa omaksumaan oman näkemyksensä. Yhteiskunnassa vallitsevan tilan, status quon puolustusstrategiana se pyrkii tekemään sietämättömästä siedettävää ja laittomasta laillista, esimerkiksi oikeuttamalla (kiistämällä tietyn tilanteen tai käytöksen olevan väärin) ja katsomalla läpi sormien (myöntämällä tilanteen tai käytöksen kyseenalaiseksi, mutta kieltäytymällä vastuusta).

Levittämistä käyttävä vaikuttaja asemoi itsensä ylempään kategorian lailliseksi edustajaksi ja kategorian ”todellisten” arvojen lailliseksi puolustajaksi. Vaikuttaja esittyy strategisesti ryhmän prototyyppiksi,

jolla on hallussaan tällöin enemmistön näkemys. Näin on mahdollista yrittää taivutella muita (suurta yleisöä, kilpailevaa ryhmää tai vähemmistöryhmiä) tunnustamaan vaikuttajan oman maailmankatsomuksen pätevyys. Tämä itsensä enemmistöksi kategoriointi antaa viitteitä siitä, että levittäminen toimintatapana on myös todellisten vähemmistöjen strategiana käytettävissä. Esimerkiksi populistiset äärioikeistoliikkeet asemoivat itsensä kansallisen enemmistön ja sen arvojen edustajiksi, vaikka niiden kannattajakunta on vain harvoin todellinen kansalaisten enemmistö.

Levittäminen on siis enemmistön vaikuttamisen muoto, sillä se painostaa yleisöään kohti normien yhdenmukaisuutta tähdentäessään konformisuuden symbolisia etuja ja osoittaessaan enemmistönäkemystä poikkeamisen kielteisiä seurauksia. ”Meta-representaatiot” eli uskomukset siitä, mitä muut ihmiset uskovat, ovat keskeisellä sijalla ei-reflektiivistä tietoa rakennettaessa (ks. Elcheroth ym. 2011; Staerklé ym. 2011). Jotta itse itsensä enemmistöksi nimittäneet ryhmät voisivat suostutella kansalaiset kannattamaan niiden etujen mukaisia kantoja, ne levittävät meta-representaatioita, jotka välittävät kansalle tietoa enemmistön kannaksi väittämistään ajatuksista (”enemmistön mielestä maahanmuuttajat ovat rikollisia, joten sinunkin pitäisi ajatella niin”). ”Enemmistö” on joustava ja monimerkityksinen käsite, joka voi muuttua sen mukaan, miten enemmistöt ja vähemmistöt luokitellaan.

Aiemmin mainitsemamme ”orientalismi” (Said 1978) on esimerkki siitä, kuinka länsimaiden hallitukset ja eliitit 1800-luvulla käyttivät tätä viestintästrategiaa etäännyttääkseen ”meidät” eurooppalaiset ”noista” ei-eurooppalaisista. Levittäminen rakentaa siis sisäryhmäidentiteettejä kylvämällä tarkoituksellisesti ympäriinsä ulkoryhmämielikuvia, jotka edustavat sisäryhmän arvojen täydellistä vastakohtaa. Gillespien (2008) sanontaa lainaten enemmistöryhmät luovat vakauden turvaksi pilakuvamaisen representaation vähemmistöistä, ja tämä vakaus suojaa sisäryhmän representaatiota vaihtoehtoisten representaatioiden haasteilta.

Toinen esimerkki levittämisestä etnisten ryhmien välisissä suhteissa on maahanmuuttajia koskevien uhkarepresentaatioiden aktiivinen leviäminen (Green & Staerklé 2013). Toiseuden tunnustamisen puute ilmenee symbolista uhkaa sisältävien representaatioiden välittämässä ajatuksessa, jonka mukaan maahanmuuttajien normit ja arvot vaarantavat yh-

tenäisen, homogeenisen kansallisen identiteetin. Uhkarepresentaatiot ovat ei-reflektiivisiä, sillä stereotyyppiset mielikuvat maahanmuuttajaryhmistä perustuvat sisäryhmän arvojen tarkoitukselliseen loukkaamiseen. Ryhmien väliset erot voidaan siten esittää vain normatiivisesta enemmistökannasta poikkeamisina ja uhkana kansalliselle yhteiskuntajärjestykselle, joka sitoo kaikkia yhteisiin arvoihin. Tästä seuraa, että ulkoryhmien jäsenten mustamaalaaminen on oikeutettua, koska näiden nähdään loukkaavan normeja. Samalla vahvistuu vallitsevien normien pätevyys, esimerkkeinä vahva työmoraali, itseriittoaisuus tai länsimainen individualismi.

Levittämisprosessien tuloksena kehittyy normi-ilmastoja, joiden sisältöinä ovat yhteisön jäsenten laajalti jakamat ja poliittisten eliittien tukemat uskomukset ja arvot (Green & Staerklé 2013). Paikallisella, alueellisella tai kansallisella tasolla nämä ilmastot muovaavat enemmistöjen käsityksiä etnisistä- tai maahanmuuttajavähemmistöistä. Maahanmuutto- ja integraatiopolitiikka institutionalisoi normatiiviset ilmastot, mikä myös vaikuttaa etnisiä vähemmistöjä koskeviin käsityksiin. Tuoreessa tutkimuksessa Sveitsin kansanäänestyksen tuloksia käytettiin alueellisten ideologisten ilmastojen arviointiin (Sarrasin ym. 2012). Rasisminvastaisia lakeja vastustettiin voimakkaammin alueilla, joilla vallitsi konservatiivinen ideologinen ilmasto. Tämä yhteys säilyi myös yksilötason sosiodemografisten ja asenteisiin liittyvien muuttujien huomioimisen jälkeen.

Fasel ja Green (2013) osoittavat puolestaan, että uhkakuvia luovat maanlaajuisesti jaetut yhteiset epäluulot yhdessä rajoittavia ideologisia ilmastoja kuvastavien maahanmuuttokäytäntöjen kanssa. Tällaiset tulokset viittaavat siihen, että ryhmän jäsenet muodostavat mielipiteensä sen perusteella, mitä he luulevat muiden ryhmän jäsenten ajattelevan, toisin sanoen meta-representaatioiden varassa.

Levitettyä ei-reflektiivistä tietoa vastustamaan saattaa nousta *propagandana* viestitty vaihtoehtoisten vastarepresentaatioiden joukko. Propagandan peruserä on vähemmistöaseman puolustaminen asettumalla olemassa olevaa enemmistöasemaa vastaan. Vähemmistön vaikutusstrategioiden avulla (Moscovici 1980) vähemmistöryhmät kehittävät vaihtoehtoisia representaatioita, joiden tavoitteena on olemassa olevien representaatioiden haastaminen ja sosiaaliin kysymyksiin

liittyvien uusien representaatioiden tarjoaminen. Saadakseen äänensä kuuluville vähemmistöryhmien täytyy esimerkiksi esittää näkemyksensä lujasti, joskus jäykän taipumattomasti.

Propaganda on reflektiivistä silloin, kun se myöntää useiden laillisten näkemysten olemassaolon. Kuten metaloginen näkemys (Sammut & Bauer 2011), propaganda tunnustaa enemmistön näkökulmien oikeutuksen. Tavallaan vähemmistöillä ei ole valinnanvaraa: ollakseen tehokkaita niiden tulee tiedostaa oma vähemmistöasemansa ja suhteensa enemmistöön, sillä muuten niitä ei otettaisi vakavasti. Vähemmistöstatus siis yleensä lisää ryhmienvälistä reflektiivisyyttä, sillä se liittyy tietoisuuteen omasta suhteesta enemmistöön. Propagandan välittämän tiedon havaitaan myös helpommin olevan sosiaalisesti tuotettua, ja siten reflektiivisempää.

Tämä näkemys ryhmienvälisestä viestinnästä myöntää eri mieltä olemisen oikeutuksen, jopa välttämättömyyden sosiaalisen muutoksen käyttövoimana. Vähemmistöt haastavat ainoan vallitsevan ja kaikkia sitovan yhteiskuntajärjestyksen sellaisena kuin levittämisen avulla yksimielisyyteen pyrkivät enemmistöstrategiat sen esittävät. Ne osoittavat reflektiivisesti, että on olemassa muitakin teitä, jotka perustuvat suoran väittelyn viestintästrategiaan, joka pyrkii avaamaan olemassa olevia representaatioita koskevan keskustelun. Tämän näkemyksen mukaan ryhmien välinen konflikti, jossa puolustetaan vastakkaisia näkökulmia, on perusluonteeltaan myönteinen, välttämätön edellytys sosiaalisen edistyksen ja poliittisen muutoksen aikaansaamiseksi (ks. Howarth 2006). On lukuisia esimerkkejä innovatiivisista yhteiskuntajärjestyksestä kuvaavista representaatioista, joita vähemmistöliikkeet ovat panneet alulle propagandastrategioita käyttäen. Näitä ovat kansalaisoikeusliike, feministinen liike, ympäristöliike ja tuoreimpina globalisaationvastainen ja rahamaailman vastainen liike.

Varoituksen sanana mainittakoon, että rajanveto levittämisen ja propagandan tai yksinkertaisemmin enemmistön ja vähemmistön vaikutuksen välille ei ole helppo. Moscovicin (1980) malli vähemmistön vaikutuksesta viittaa siihen, että vähemmistön vaikutus on vaikeasti saavutettavissa, mutta jossakin vaiheessa vähemmistöasemat saattavat muuttua enemmistöasemiksi, kuten ympäristöliikkeen tapaus osoittaa. Sen seurauksena menestyvät vähemmistöt voivat alkaa käyttäytyä

enemmistön tavoin ja siten omaksua enemmistön viestintästrategian, levittämisen. Samoin kaikki vähemmistöviestintä ei välttämättä etene propagandana. Ääri- ja radikaalivähemmistöt eivät usein tiedosta enemmistönäkemysten oikeutusta, vaan ryhtyvät käyttämään voimakkaita levitysstrategioita.

Päätelmät

Tämän artikkelin lähtökohtina ovat olleet Pirttilä-Backmanin impliittisten epistemologioiden tutkimus ja reflektiivisen arvioinnin malli. Olemme väittäneet, että etnisten ryhmien välisten suhteiden sosiaaliset representaatiot voidaan mielekkäästi kuvata reflektiivisyyden mukaisesti. Ryhmienvälisen reflektiivisyyden peruserä on ryhmienvälinen perspektiivinotto, joka liittyy tiiviisti myönteisiin tuloksiin ryhmien välillä, vaikka perspektiivinotolla saattaa olla kielteisiäkin seurauksia erityisesti kilpailullisissa konteksteissa. Nykyisessä yhteiskunnallisessa kulttuurista monimuotoisuutta koskevassa kiistassa vähemmistö- ja enemmistöryhmät kehittävät erilaisia etnisten ryhmien suhteita koskevia reflektiivisen ajattelun tapoja ja käyttävät erilaisia strategioita kantojensa tehokkaaseen viestimiseen. Ryhmienvälisen reflektiivisyyden puute on liittynyt sisäryhmäkeskeisyyteen ja levittämällä tapahtuvaan viestintään. Reflektiiviset ryhmienväliset representaatiot ovat sen sijaan vähemmistöjen propagandaviestinnän käytössä. Strategiseen viestintään keskittyminen merkitsee sitä, että reflektiivisyyden tasoa voidaan manipuloida retoriikan keinoin, jotta ihmiset saataisiin omaksumaan tiettyjä ajattelutapoja, erityisesti ei-reflektiivisiä tapoja, jotka luovat ulkoryhmistä stereotyyppisiä mielikuvia. Artikkelimme pyrkiikin korostamaan reflektiivisen ryhmienvälisen lähestymistavan etuja.

Lähteet

- Batson, C. D. & Ahmad, N. Y. (2009). Using empathy to improve intergroup attitudes and relations. *Social Issues and Policy Review*, 3, 141–177.
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love or outgroup hate. *Journal of Social Issues*, 55, 429–444.
- Brown, R. & Hewstone, M. (2005). An integrative theory of intergroup contact. *Advances in Experimental Social Psychology*, 37, 255–343.
- Deconchy, J.-P. (1990). Sociocultural context and psychological mechanisms. Teoksessa H. Himmelweit & G. Gaskell (toim.): *Societal psychology* (s. 177–192). Lontoo: Sage.
- Doise, W. & Staerklé, C. (2002). From social to political psychology: The societal approach. Teoksessa K. Monroe (toim.): *Political psychology* (s. 151–172). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Duveen, G. (2001). Representations, identities, resistance. Teoksessa K. Deaux & G. Philogène (toim.): *Representations of the social* (s. 257–270). Oxford, UK: Blackwell.
- Elcheroth, G., Doise, W. & Reicher, S. (2011). On the knowledge of politics and the politics of knowledge: How a social representations approach helps us rethink the subject of political psychology. *Political Psychology*, 32, 729–758.
- Epley, N., Caruso, E. M. & Bazerman, M. H. (2006). When perspective taking increases taking: Reactive egoism in social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 872–889.
- Fasel, N. & Green, E. G. T. (2013). *Linking values to immigrant threat. The role of immigrant proportion and ideological climates across local and national contexts*. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Galinsky, A. D. & Moskowitz, G. B. (2000). Perspective-taking: Decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 708–724.
- Gillespie, A. (2008). Social representations, alternative representations and semantic barriers. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 375–391.
- Glasser, T. L. & Salmon, C. T. (toim.) (1995). *Public opinion and the communication of consent*. New York: Guilford.
- Green, E. G. T. & Staerklé, C. (2013). Migration and multiculturalism. Teoksessa L. Huddy, D. O. Sears & J. Levy (toim.): *Oxford Handbook of Political Psychology* (s. 852–889). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Howarth, C. (2006). A social representation is not a quiet thing: Exploring the critical potential of social representations theory. *British Journal of Social Psychology*, 45, 65–86.
- King, P. M. & Kitchener, K. S. (2002). The reflective judgment model: Twenty years of research on epistemic cognition. Teoksessa B. K. Hofer & P. R. Pintrich (toim.): *Personal epistemology: The psychology of beliefs about knowledge and knowing* (s. 37–61). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Licata, L., Sanchez-Mazas, M. & Green, E. G. T. (2011). Identity, immigration, and prejudice in Europe: A recognition approach. Teoksessa S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (toim.): *Handbook of identity theory and research* (s. 895–916). New York: Springer.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society from the standpoint of a social behaviourist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Miller, D. T. (1999). The norm of self-interest. *American Psychologist*, 54, 1053–1060.
- Moscovici, S. (1961/2008). *Psychoanalysis: Its image and its public*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Moscovici, S. (1980). Towards a theory of conversion behavior. Teoksessa L. Berkowitz (toim.): *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 13, s. 209–239). New York: Academic Press.
- Mummendey, A. & Wenzel, M. (1999). Social discrimination and tolerance in intergroup relations: Reactions to intergroup difference. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 158–174.
- Pirttilä-Backman, A.-M. (1993). *The social psychology of knowledge reassessed: Toward a new delineation of the field with empirical substantiation*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Pirttilä-Backman, A.-M. & Kajanne, A. (2001). The development of implicit epistemologies during early and middle adulthood, *Journal of Adult Development*, 8, 81–97. Doi10.1023/A:1026441801408
- Said, E. W. (1978). *Orientalism: Western conceptions of the Orient*. Lontoo: Penguin Books.
- Sammur, G. & Bauer, M. W. (2011). Social influence: modes and modalities. Teoksessa D. Hook, B. Franks & M. W. Bauer (toim.): *The social psychology of communication* (s. 87–106). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

- Sammut, G. & Gaskell, G. (2010). Points of view, social positioning and intercultural relations. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40, 47–64.
- Sarrasin, O., Green, E. G. T., Fasel, N., Christ, O., Staerklé, C. & Clémence A. (2012). Opposition to antiracism laws across Swiss municipalities: A multilevel analysis. *Political Psychology*, 33, 659–681.
- Staerklé, C. (2013). The true citizen: Social order and intergroup antagonisms in political lay thinking. *Papers on Social Representations*, 22, 1.1–1.21
- Staerklé, C. (2014, painossa). Social order and political legitimacy. Teoksessa G. Sammut, E. Andreouli & G. Gaskell (toim.): *Resistance, Stability, and Social Change: A Handbook of Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Staerklé, C., Clémence, A. & Spini, D. (2011). Social representations: A normative and dynamic intergroup approach. *Political Psychology*, 32, 759–768.
- Staerklé, C., Sidanius, J., Green, E. G. T. & Molina, L. (2010). Ethnic minority-majority asymmetry in national attitudes around the world: A multilevel analysis. *Political Psychology*, 31, 491–519.
- Vala, J. (2013). Racisms: Social Representations, Racial Prejudice and Normative Pressures. *Papers on Social Representations*, 22, 6.1–6.29.
- Wright, S. C. & Baray, G. (2012). Models of social change in social psychology: Collective action or prejudice reduction, conflict or harmony. Teoksessa J. Dixon & M. Levine (toim.): *Beyond Prejudice Extending the social psychology of intergroup conflict, inequality and social change* (s. 225–247). Cambridge UK: Cambridge University Press.

II

TIETO JA ASIANTUNTIJUUS